

Litteraturnyt

SAMLEDE FREMSTILLINGER OG STØRRE TIDSPERIODER

Michael K. Mortensen: *Dansk artilleri indtil 1600*. Tøjhusmuseets skrifter. (Tøjhusmuseet, 1999). 541 s., 398 kr.

En bog om dette emne kan nemt blive for speciel eller snæver, men dette har forfatteren undgået. Med periodens artilleri som stikord kommer han vidt omkring: Han behandler den tekniske udvikling fra smedjærn til støbjærn til bronzestøbning, den forøgede efterspørgsel på metaller, svovl og salpeter, de tunge kanoners krav til skibsbygning og meget andet. Også de politiske, økonomiske og administrative følger behandles, plus selvfølgelig artilleriets anvendelse i krig, men den optager kun ringe plads i dette grundige værk.

Efter en kort omtale af litteratur og kilder, som der er fortvivlende få af, følger et meget vigtigt kapitel om definitioner, materialer og terminologi. Det følgende kapitel, kap. 3, rummer en oversigt over periodens artilleri uden for Danmark: England, Nederlandene – som af dynastiske grunde er tæt forbundne med Burgund og kejseren – samt Lübeck. I direkte følge af dette afsnit gives en særdeles grundig og sober redegørelse for, hvorledes man under kong Hans og Christian 2. måtte hyre udenlandske specialister for at etablere en national produktion, med henblik på disse kongers unionspolitik.

Kap. 5 om »Artilleriet i Danmark 1523-1600« og kap. 6 om »Skytset 1523-1600« er afhandlingens hovedafsnit og giver et nøje billede af organisa-

tion, personel og produktion, efterfulgt af, for denne anmelder nye, oplysninger om import af skyts fra Nederlandene og England. De fleste af de materielle kilder er gået tabt, og de skriftlige er milderst talt sparsomme, men det er imponerende, hvad forfatteren har kunnet få ud af regnskaber, lagerfortegnelser fra lensmændene og lister over afleveringer af kassabelt skyts. Han har ofte været nødt til at tolke og ekstrapolere, men gør det altid sobert og til at godkende. Tilbehøret, ammunitionen og ballistikken får hver sit lille kapitel, efterfulgt af en så minutøs som muligt optælling af beholdninger, såvel kongelige som – notabene! – private.

1500-tallets artilleri medførte grundlæggende ændringer i taktik, fæstningsbyggeri og skibsbygning, som kap. 11 om »Artilleriets anvendelse« giver en klar og fin redegørelse for. Til gengæld er »Det danske artilleri i krig 1523-70« en lidt kedelig opremsning, som detaljeret krigshistorie ofte bliver det. »Sammenfatning og karakteristik« (s. 380-389) er kort og klar, med en ærlig fremstilling af, hvilke spørgsmål forfatteren gerne ville have haft svar på, hvilke svar han faktisk fik, og hvilke han måtte reoncere på.

Noteapparatet er særdeles fyldigt, som også listen over kilder og litteratur. Bogen er rigt illustreret, og de mange skemaer og tegninger er overskuelige og letforståelige. En særlig værdi har bogens sidste afsnit med 11 bilag; det er som et register og en billedudgivelse til emnet. Her hæfter man sig især ved den

dendrokronologiske datering af »Anholtkanonerne« til 1510-30.

Man bemærker, at bogen ikke hedder noget med kanoner, men handler om de virkninger, fremkomsten af denne nye våbenart havde, teknisk, administrativt og økonomisk – og dermed på fyrstemagtens stilling over for samfundets andre faktorer. I »Udgiverens forord« siger museumsdirektør Ole L. Frantzen, at »ambitionen om en omfattende kulturhistorisk redegørelse for det ældste danske artilleri er til fulde indfriet med nærværende fremstilling« – og dette kan jeg kun tilslutte mig.

Niels M. Saxtorph

Henning Koch og Kristian Hvidt (udg.): *Danmarks Riges Grundlove 1849-1866-1915-1953 i parallel opsætning*. (Chr. Ejlers' Forlag, 1999). 116 s., 120 kr.

Grundlovens 150 års fødselsdag blev sidste år tilbørligt fejret på mange forskellige måder, og et af de mere varige udtryk for venerationen for folkestyrets fødsel var udgivelsen af denne smukt trykte udgave af Danmarks fire demokratiske forfatninger.

Teksterne til grundlovene kan naturligvis relativt let findes frem i diverse lovsamlinger mv., og det er langt fra første gang, at de er blevet udgivet samlet. Men det er så vidt vides første gang, at der foreligger en så omhyggelig og overskueligt opsat udgave i spalter, der letter en tværgående, komparativ læsning af paragrafferne både forlæns og baglæns gennem tiden. Og overskrifter og stikord til de enkelte kapitler og paragraffer samt et fint register gør det ekstra hurtigt at orientere sig.

Titlen er ikke helt præcis. 1915-spalten rummer naturligvis også de få ændringer, der blev gennemført efter Genforeningen i 1920. Men mere overraskende har udgiverne også indsat en

spalte med det grundlovsforslag, der faldt ved afstemningen i 1939, hvilket vel må siges at være en større cadeau til fremadlæsende historikere blandt læserne end til bagudlæsende jurister.

Bogen indledes med en kort, velskrevne gennemgang af grundlovenes idémæssige baggrund og historiske udvikling, som dog skæmmes af et par misvisende formuleringer s. 14 og 15. Alle den grundlovgivende forsamlings medlemmer valgtes ikke ved almindelig valgret; en fjerdedel var kongevalgte. Og Helstatens fællesforfatning var ikke fra 1856, men fra 1855, og dens rigsråd havde kun ét kammer. Det var Novemberforfatningen af 1863 for Danmark og Slesvig – som slet ikke omtales – der byggede på et rigsråd med to kamre. I omtalen af 1953-lovens nyskabelser burde udgiverne også have fundet plads til at bemærke, at den kom til at gælde alle dele af det danske rige, dvs. også den tidligere koloni Grønland.

Med disse få kritiske bemærkninger kan bogen imidlertid anbefales som en fin og let tilgængelig udgave, der især vil kunne gøre god fyldest i undervisningssammenhænge. Undertegnede, der er så heldig at besidde andenudgaven af Himmelstrups og Møllers *Danske Forfatningslove 1665-1953* fra 1970, vil dog nok fortsat foretrække denne.

Erik Strange Petersen

Bjarne Stoklund (red.): *Kulturens nationalisering. Et etnologisk perspektiv på det nationale*. (Museum Tusulanums Forlag, 1999). 239 s., 198 kr.

Titlen på denne antologi – *Kulturens nationalisering* – henviser til den proces, hvorved kulturen gøres national, bliver bærer af nationale budskaber og retter sig ind efter nationale skillelinjer. Denne nationalisering undersøges i ti enkeltstudier, der henter deres emne fra vidt forskellige sider af dansk kulturhi-